

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Географияны оқыту әдістемесі Е.А. Тоқпанов, О.Б. Мазбаев, Т.У. Уалиев, Б.Қ. Асубаев. – Алматы : Эверо, 2015. – 410
2. Қазақ мәдениеті. Энциклопедиялық анықтамалық. Алматы: “Аруна Ltd.” ЖШС, 2005
3. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе активизации, Интенсификации и эффективного управления УВП. – М.: НИИ школьных Технологий, 2005.
4. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008.
5. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе – М.: 2005.

ӘОЖ 372.891

ӨЛКЕТАНУ ФАКУЛЬТАТИВТІК КУРСЫ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Серікова Аяулым Жалғасбекқызы

ayaukas02@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ 7М01524 География педагогтерін даярлау ББ 1 курс
магистранты

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к., доцент Турсынова Тангал Турсыновна
Астана, Қазақстан

Өлкетану – белгілі бір аумақтарды олардың тарихы, географиялық ерекшеліктері, мәдени мұрасы, экономикалық дамуы және басқа да аспектілері тұрғысынан зерттейтін ғылыми пән. Оның міндеті - олардың бірегейлігі мен сипаттамаларын түсіну үшін нақты аймақтарды егжей-тегжейлі зерттеу. Жергілікті тарихтың негізгі аспектілерінің бірі оның географиялық құрамдас бөлігі болып табылады. Аймақтың географиялық ерекшеліктерін зерттеу оның табиғатын және экожүйенің әртүрлі құрамдас бөліктері арасындағы қарым-қатынасты түсінуге бағытталған алғашқы қадам болып табылады. Рельеф, климат, гидрология, топырақ – осы факторлардың барлығы халықтың тіршілігіне және шаруашылық табиғатына әсер етеді. Өлкетану курсы оқушылардың географиялық білім алуында маңызды рөл атқарады. Өлкетану курсы зерттелетін аймақтың жергілікті ландшафтын, тарихын, мәдениетін және экономикасын зерттеуге бірегей мүмкіндік береді. Аталған курсты өту барысында оқушылар аймақтың жергілікті жер бедерін, тарихи аспектілерін, мәдени ерекшеліктерін және экономикалық ерекшеліктерін зерттеп үйренеді. Оқушылардың географиялық білімін, патриоттық және азаматтық тұлғасын қалыптастыруға аталған курстың әсері талданады. Қазіргі қоғамның басты талаптарының бірі – патриотизм, елжандылық сезімдерін дарыту, саналарына құю болып табылады. Бұл басты талап Президентіміздің «Туған жер» бағдарламасында айқындала түседі: «Патриотизм кіндік қаның тамған туған жеріне, өскен ауылың мен қалана, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншілікпен басталады. Географиялық өлкетану – оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, тұрғылықты жерінің дағдыларын жан-жақты білу жүйесін білдіреді. Бұл курстың концептуалды негізі – туған өлкенің аумағын, мектеп оқушыларының табиғатқа, халыққа, шаруашылық қызметіне, рухани-адамгершілік мәдениетін дамытуға көзқарастарындағы құндылық бағдарларын жан-жақты зерделеу, өмір сүру ортасын сапалы жақсартуға дайын болу.

Қазіргі оқу үрдісінде туған өлкенің тарихы мен мәдениетін зерделеудің өзектілігі ерекше маңызға ие. Өлкетану факультативі оқушыларға өздерінің өлкелік мұраларының байлығы мен алуан түрлілігін тереңірек зерттеуге бірегей мүмкіндік береді. Оқушылардың

географиялық білімін, өзіндік санасын қалыптастыруда мектептегі өлкетану факультативтік курсының маңызы зор. Мектептегі білім беру контекстінде мұндай курстың негізгі мағынасын қарастырайық:

Кесте 1 Өлкетану курсының маңыздылығы

Туған жерге деген сүйіспеншілік	Өлкетану пәнінен факультативтік курс оқушыларға туған өлкенің тарихын, салт-дәстүрін және мәдениетін тереңірек білуге мүмкіндік береді. Аталған курс оқушылар мен олардың жергілікті қоғамдастық арасында терең байланыс орнатудың кілті болып табылады.
Тарихи сананың дамуы	Өлке тарихын факультативтік курс арқылы оқу оқушылардың тарихи санасын дамытуға мүмкіндік береді. Олар өткен оқиғалардың бүгінгі күні олардың аймағын қалай қалыптастырғанын жақсы түсіне алады.
Мәдени мұраны тереңірек түсіну	Өлкетану факультативтік курсы оқушыларға өз өлкесінің мәдени мұрасын, оның ішінде тілін, салт-дәстүрін, халық өнерін терең меңгеруге мүмкіндік береді.
Патриоттық сезімдерді қолдау	Өлкетану мен мәдениетті оқып-үйрену оқушылардың бойында патриоттық сезімді қалыптастыруға ықпал етеді. Олар туған жерін бағалай бастайды, оның сақталуына жауапкершілікті сезіне бастайды
Теория мен практиканың интеграциясы	Таңдау пәніне экскурсиялар, практикалық жаттығулар мен жобалар сияқты оқытудың әртүрлі әдістері кіреді. Бұл оқушыларға теориялық білімдерін практикалық тәжірибемен біріктіруге мүмкіндік береді
Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту	Өлкетану сабағына белсенді қатысу талдау мен сыни тұрғыдан ойлауды қажет етеді. Оқушылар ақпаратты бағалау және өз көзқарастарын тұжырымдау дағдыларын дамытады.
Саналы тұлғаларды тәрбиелеу	Өлкетану факультативтік сабақтың өткенін бағалай білетін, бүгінгіне белсене араласып, өз өлкесінің болашағын құра алатын саналы тұлғаларды тәрбиелеуде маңызы зор.

Мектепте өлкетану курсының ұйымдастырып, оны пәнмен байланыстыру бірінші кезектегі назар аударуды қажет ететін өзекті мәселе. Өйткені Қазақстанның жері кең, тарихы терең, ал топонимикалық атаулардың маңызы зор, саяси-идеологиялық мәні бар. Оқушылардың географиялық білімін қалыптастыруда өлкетану пәнінің элективті курстары маңызды рөл атқарады. Олар өз аймағының жергілікті ландшафтын, тарихын, мәдениетін және экономикасын зерттеудің бірегей мүмкіндігін ұсынады.

Кесте 2 Өлкетану курсының аспектілері

Жергілікті ландшафтты зерттеу	- Оқушыларға өз аймағының жер бедері, климаты, гидрологиясы және топырақтары сияқты географиялық ерекшеліктерін зерттеуге мүмкіндік береді. - Жергілікті экожүйелермен және биоәртүрлілікпен танысу табиғат пен адам әрекетінің арасындағы байланысты түсінуге ықпал етеді.
Тарихи аспектілері	- Бір ауданның тарихын зерттеу оның шекарасының, халқы мен шаруашылығының қалай қалыптасқанын түсінуге көмектеседі. - Тарихи оқиғалар мен мәдени дәстүрлерді талдау сыни ойлауды дамытуға және әлемдегі өз орнын түсінуге ықпал етеді.
Мәдени аспектілер	- Өлкетану факультативтік курсы студенттерге өз өлкесінің мәдени орындарын, салт-дәстүрін, халықтық әдет-ғұрыптары мен тілін үйренуге мүмкіндік береді. - Бұл мәдени мұраның сақталуына және өз өлкесіне деген мақтаныш сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.
Экономикалық ерекшеліктері	- Аймақтың экономикасын зерттеу оның әлеуетін және оның дамуына әсер ететін негізгі салаларды түсінуге көмектеседі.

- Экономикалық процестерді талдау студенттердің кәсіпкерлік ойлауын қалыптастыруға ықпал етеді.

Туған өлкенің тарихы мен мәдениетін оқып-үйрену оқушының ой-өрісін кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар тарихқа қатыстылық сезімін қалыптастырады. Өзінің түп-тамырын, шыққан тегін білетін баланың өзін тануына, өз халқының мәдени-тарихи мұрасын өз отбасының тарихы мен мәдениеті, өзінің мекендеген ортасы ретінде үлкен тарихтың контекстінде қабылдауына мүмкіндік береді. Туған өлке тарихына бет бұрудың да маңызы зор, өйткені қазіргі білім беру жүйесі тек қана мәдениеттің емес, жалпыадамзаттық құндылықтары туралы түсінікті қалыптастыруы керек, сонымен бірге этномәдениеттің берілу механизміне айналуы керек.

Мұғалімдер өлкетану бойынша оқу-тәрбие үрдісіне аймақтық компонентті енгізгенде және оны сыныптан тыс жұмыстарда қолдануда алдына қандай мақсат, міндеттер қою керек.

Біріншіден, бұл оқушылардың тарихи ой-өрісін, ұлттық болмысын және халықтар арасындағы өзара сыйластық сезімін дамытудың маңызды құралы. Расында да, өз елінің толыққанды азаматтарын тәрбиелеу үшін балалар мен жасөспірімдердің бойына ең алдымен өзінің шағын Отанына деген сүйіспеншілік сезімін ояту керек.

Екіншіден, тарихты оқытудағы аймақтық компонент маңызды психологиялық-педагогикалық міндетті орындайды, өйткені ол идеологиялық рөл атқарады және әрбір адам өз тағдыры болған тарихи оқиғалардың сыбайласы екендігін сезінеді.

Үшіншіден, өз бетінше зерттеу жұмысы дағдыларын меңгеру – оқу-тәрбие үрдісіне өлкетану пәнін енгізу арқылы жүзеге асыруға болатын дамытушылық мақсат.

Географиялық білім бізді қоршаған әлемді түсінуде маңызды рөл атқарады.

Кесте 3 Географиялық білімнің маңыздылығы

Ауданды түсіну	Географиялық білім өзіміз тұратын аймақтың ландшафтының, климатының, гидрологиясының және экожүйесінің ерекшеліктерін түсінуге көмектеседі. Бұл қоршаған ортаға бейімделуге және оның ресурстарын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.
Жаһандық ойлау	Географияны зерттеу климаттың өзгеруі, экологиялық қауіптер және демографиялық өзгерістер сияқты жаһандық мәселелерді түсінуге мүмкіндік береді. Бұл жаһандық ойлауға және әлемнің әртүрлі аймақтары арасындағы қарым-қатынастарды түсінуге ықпал етеді.
Экономикалық даму	Экономикалық дамуда географиялық білім маңызды рөл атқарады. Олар кәсіпорындардың оңтайлы орналасуын анықтауға, өткізу нарықтарын талдауға, көлік бағыттарын жоспарлауға және т.б.
Саяси география	Географияны зерттеу бізге әлемнің әртүрлі аймақтарындағы саяси процестер мен қақтығыстарды түсінуге көмектеседі. Бұл бізге бейбіт жолмен шешу стратегиясын әзірлеуге және қақтығыстардың алдын алуға мүмкіндік береді.

Өлкетану материалдары өз өлкесінің тарихын оқып-үйрену үшін ғана емес, жалпы тарихи процесті тереңірек түсіну үшін де үлкен маңызға ие, олар студенттерге тарихи құбылыстардағы жалпы және ерекшені көрсетіп, түсіндіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, өлкетану материалы неғұрлым жақын және таныс болса, оқушылардың тарихи процесті қабылдауының ерекшелігі мен айқындылығын арттырады және тәрбиелік әсер етеді. Маңызды тарихи оқиғаларды зерттеп, олардың белгілі бір тарихи жағдайда және белгілі бір аумақта қалай сынғанын көрсеткенде, бұл ерекше тәрбиелік және тәрбиелік мәнге ие болады. Бұл жұмыс қызықты және қызықты, әсіресе әрбір мұғалім мен тәрбиеші өз өлкесінің тарихын, байырғы халықтың дәстүрі мен өмірін жақсы оқып, білуі керек, сол арқылы ең бай тарихи деректерді пайдалана отырып, оқушылардың тарихи білімін суреттеуге және тереңдетуге

көмектеседі. Бұл барлық мұғалімдердің тәжірибесіне аймақтық компонентті енгізудің бұлтартпас себебі деп есептеймін.

Өз өлкесінің тарихын оқып-үйрену, оқушыларды өлкенің тарихи өткеніне баулу, өткен ұрпақтың мәдени-рухани мұраларымен таныстыру тұлғаның сан алуан қырларын қалыптастыруға ықпал етіп, оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне жол ашады. Өлкетану материалының мазмұны жас азаматтарды сол құндылықтармен, әлеуметтік идеалдармен және адамгершілік принциптерімен таныстырады, оларсыз елімізді елестету мүмкін емес: әділеттілік, жеке және ұлттық бостандық, ұлтаралық татулық, отбасылық дәстүрлер, өз үйіне, кішкентайына деген сүйіспеншілік пен адалдық, туған жер мен өз Отаны, ұлт пен мемлекеттің бірлігі туралы қамқорлық, өзін-өзі бағалау және т.б. Туған өлкенің тарихын зерттеу мұғалімге өлкетану материалына сүйене отырып, оқушыларға ата-бабаларымыз үшін осы құндылықтардың мәнін және оларды біздің заманымызда сақтаудың маңыздылығын көрсетуге мүмкіндік береді.

Мектептегі өлкетану – оқушылардың туған өлке туралы білімдерін байыту, оған деген сүйіспеншілікті оятып, азаматтық түсініктері мен дағдыларын қалыптастырудың бір көзі. Оқушыларға туған жерінің, қаласының, ауылының ұлы Отанымен байланысын ашып, әрбір қала, ауыл тарихының еліміздің тарихымен, өмірімен ажырамас байланысын, бірлігін түсінуге, араласуын сезінуге көмектеседі. ондағы әрбір отбасының ең жақсы дәстүрлерінің лайықты мұрагері болуды өзінің борышы әрі абыройы деп таниды.

Қорытындылай келе, географиялық білім біздің өмірімізде маңызды рөл атқарады, бізді қоршаған әлемді жақсырақ түсінуге және негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі. Сондықтан географияны зерттеу білім беру мен ғылыми зерттеулердің негізгі бағыттарының бірі ретінде ерекше назар аударуды қажет етеді. Өлкетану әртүрлі аймақтарды зерттеу мен түсінуде маңызды рөл атқарады. Ол аймақты әр алуандығымен және күрделілігімен көруге, оның қайталанбас ерекшеліктері мен ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді. Осылайша, өлкетану географиялық зерттеулердің маңызды бағыттарының бірі ретінде ерекше назар аударуды қажет етеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Васильев С.В., Кононова Г.А. Формирование образа территории в школьном краеведении // Гео. в школе, №6, 2009.
2. Морозова Г.А. Влияние краеведения на личность ученика // Гео. в школе, №5, 2014. С.15-16.
3. Иванов П.В. Педагогические основы школьного краеведения // Петрозаводск, 2006. С.25-34.
4. Ивановский В.А. Занимательное краеведение // Москва-Ставрополь, 2003.
5. Краеведение: пособие для учителей // М.:Просвещение, 2007. С.35-44

ӘОЖ 372.891

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ФАКУЛЬТАТИВТІК КУРСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Таған Әсел Сәбитқызы
taganasel@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Жаратылыстану ғылымдары факультетінің магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Ж. И. Инкарова